

DİYALOG DÜŞÜNCESİ DOĞRU MU YANLIŞ MI?

Son olarak Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'na bağlı Kùltürlerarası Diyalog Platformu'nun düzenlediği "Ortak Ata Hz. İbrahim'in Aydınlığında Dinler ve Barış Uluslararası Sempozyumu (Harran Buluşması)"nın ikincisi, Mardin'de 13 Mayıs 2004 günü yapıldı. Sempozyuma 11 dini önder ile Almanya, ABD, İsveç, İngiltere, İtalya, Fransa ve Türkiye'den birçok akademisyen katıldı ve konu tüm detaylarıyla tartışıldı.

Dört oturum halinde gerçekleşen sempozyumda, "Hz. İbrahim'in mesajında barış", "İbrahimi gelenekte barış", "Üç semavi dinde barış kahramanları" ve "Yarının dünyasında Hz. İbrahim'in mesajının yeri" gibi ana başlıklar altında "Dinler Arası Diyalog"un nasıl geliştirilebileceği üzerinde konuşuldu.

Bu gibi diyalog çalışmalarının yanında, toplumda bazı kesimler bu girişimlere karşı bazı çekinceler taşımakta, bu yaklaşımın birtakım sakıncaları olabileceğini düşünmektedirler. **"Dinler arası diyalog" doğru mu yanlışı mı?** Bu sorunun en güzel cevabı şüphesiz kutsal kitabımız Kuran-ı Kerim'de ve Peygamber Efendimiz (sav)'in uygulamalarındadır.

İslam'ın Ehl-i Kitap'a Bakış Açısı

Kuran'da Yahudiler ve Hristiyanlar Ehl-i Kitap olarak isimlendirilirler. Bunun nedeni her iki dinin mensuplarının da, Allah'ın vahyettiği İlahi kitaplara tabi olmalarıdır. Yahudilerin ve Hristiyanların kitapları incelendiğinde, bazı tahrif olmuş kısımlar olmakla birlikte, hak dine ait bazı hükümlerin ve güzel ahlak öğütlerinin muhafaza edilmiş olduğu da görülecektir. Samimi olarak iman eden Yahudiler ve Hristiyanlar –her ne kadar inanışlarında ve ibadetlerinde zaman içinde bazı bozulmalar yaşanmışsa da- özünde Allah'ın varlığına ve birliğine iman eden, meleklerle, peygamberlere ve hesap gününe inanan ve din ahlakının yaşanması gerektiğini düşünen kimselerdir. Bu gerçek, Müslümanların onlara yaklaşımında da önemli bir ölçüdür. Kuran ahlakının gereği, Müslümanların Ehl-i Kitap'a karşı adil ve merhametli bir tutum izlemeleridir. Nitekim sevgili Peygamberimiz (sav) de Müslümanlara, tüm insanlar arasında her zaman adaletle hükmetmeleri gerektiğini bildirmiştir:

İnsanlar arasında adalet yapılması büyük bir sadakadır. (Buhari, V, 2504)

Allah bir ayette Kendisi'ne ve ahiret gününe iman ederek salih amellerde bulunan Yahudiler ve Hristiyanların, bu iyi ahlaklarının karşılığını en güzel şekilde alacaklarını şöyle haber vermiştir:

"Şüphesiz, iman edenler(le) Yahudiler, Hristiyanlar ve sabiiler(den kim) Allah'a ve ahiret gününe iman eder ve salih amellerde bulunursa, artık onların Allah Katında ecirleri vardır. Onlara korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır." (Bakara Suresi, 62)

Bu ayetin anlamı apaçıktır. Müslüman, Yahudi veya Hristiyan olsun, Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve salih amellerde bulunanlar müjdelenmekte; söz konusu müminlerin kurtuluşa ve esenliğe kavuşacakları haber verilmektedir. Maide Suresi'nin 48. ayetinde ise, insanlar için "farklı bir şeriat ve yol-yöntem kılındığı", sorumluluklarının ise "hayırlarda yarışmak" olduğu belirtilmiştir. Bu da ister Yahudi, ister Hristiyan, isterse Müslüman olsun samimi olarak Allah'a ve ahiret gününe iman eden tüm inananların güzellikle davranmaları ve Allah rızası için hayırlarda yarışmaları gerektiğini göstermektedir. Bu durumda Müslümanların, kendileri gibi Allah'a iman eden, salih amelde bulunan ve güzel ahlak gösteren kimselere katı veya hoşgörüsüz davranmaları mümkün değildir. Nitekim, İslam tarihi de bunu kanıtlar.

Kuran'da Peygamberimiz (sav)'e Hz. İbrahim'in "Hanif Dinine" Uyması Bildirilmiştir

Kuran'da Hz. İbrahim'in dininin "hanif" bir din olduğu bildirilmektedir. Hanif kelimesi, "Allah'ın emrine teslim olup, Allah'ın dininden hiçbir konuda dönmeyen, ihlaslı kişi" anlamındadır. Bir ayette Allah Hz. Muhammed (sav)'e, Hz. İbrahim'in hanif dinine uymasını şöyle bildirmiştir:

"Sonra sana vahyettik: "Hanif (muvaahhid) olan İbrahim'in dinine uy. O, müşriklerden değildi." (Nahl Suresi, 123)

Hz. İbrahim'den sonra gelen oğulları, torunları ve onun soyundan olan diğer salih müminler, Allah'ın Hz. İbrahim'e vahyettiği hak dine uymuşlardır. Bu gerçek Kuran ayetlerinde şu şekilde bildirilmektedir:

“Kendi nefisini aşağılık kılından başka, İbrahim'in dininden kim yüz çevirir? Andolsun, Biz onu dünyada seçtik, gerçekten ahirette de o salihlerdendir. Rabbi ona: "Teslim ol" dediğinde (O:) "Alemlerin Rabbine teslim oldum" demişti. Bunu İbrahim, oğullarına vasiyet etti, Yakup da: "Oğullarım, şüphesiz Allah sizlere bu dini seçti, siz de ancak Müslüman olarak can verin" (diye benzer bir vasiyette bulundu.) Yoksa siz, Yakub'un ölüm anında, orada şahidler miydiniz? O, oğullarına: "Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" dediğinde, onlar: "Senin İlahına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın İlahı olan tek bir İlahı ibadet edeceğiz; bizler O'na teslim olduk" demişlerdi.” (Bakara Suresi, 130-133)

Görüldüğü gibi Hz. İbrahim'in "hanif" dini, Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında ortak bir kelimedir. Hz. İbrahim'e iman, ona duyulan sevgi ve saygı Yahudiler ve Hristiyanlar için olduğu gibi Müslümanlar için de son derece önemlidir.

H. Muhammed (sav)'in Kitap Ehli'ne Karşı Örnek Tutumu

Müslümanların Kitap Ehli'ne karşı tutumlarında, her konuda olduğu gibi, en güzel örnek Peygamber Efendimiz (sav)'dir. Hz. Muhammed (sav), Yahudilere ve Hristiyanlara karşı her zaman son derece adil ve merhametli davranmış, İlahi dinlerin mensupları ile Müslümanlar arasında sevgi ve uzlaşmaya dayalı bir ortam oluşturulmasını emretmiştir. Peygamberimiz (sav) döneminde ve sonrasında, Hristiyan ve Yahudilerin kendi dinlerini diledikleri şekilde yaşamalarına izin verecek ve özerk cemaatler olarak varlıklarını devam ettirebilmelerini sağlayacak anlaşmalar yapılmış ve güvenceler verilmiştir. İslamiyet'in ilk yıllarında Mekke müşriklerin eziyet ve baskılarına maruz kalan Müslümanların bir kısmı, Peygamber Efendimiz (sav)'in öğüdüyü, Etiyopya'daki Hristiyan Kral Necaşi'ye sığınmışlardır. Peygamberimiz (sav)'le birlikte Medine'ye göç eden müminler ise, Medine'de yaşayan Yahudilerle, sonraki tüm nesillere örnek olacak bir birarada yaşama modeli geliştirmişlerdir. İslam'ın yayılış döneminde de, Arabistan'daki Yahudi ve Hristiyan topluluklarına gösterilen tolerans, Müslümanların Kitap Ehli'ne karşı hoşgörü ve adaletinin önemli birer örneği olarak tarihe geçmiştir.

Buna bir örnek olarak, sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'in, Hristiyan olan İbn Harris b. Ka'b ve kavmine yazdırdığı anlaşma metninde: *"Şarkta ve Garpta yaşayan tüm Hristiyanların dinleri, kiliseleri, canları, ırzları ve malları Allah'ın, Peygamber'in ve tüm müminlerin himayesindedir. Hristiyanlık dini üzere yaşayanlardan hiç kimse istemeden İslam'ı kabule zorlanmayacaktır. Hristiyanlardan birisi herhangi bir cinayete veya haksızlığa maruz kalırsa Müslümanlar ona yardım etmek zorundadırlar"* maddelerini yazdırdıktan sonra: **"... Kitap Ehli'yle en güzel olan bir tarzın dışında mücadele etmeyin. Ve deyin ki: "Bize ve size indirilene iman ettik; bizim İlahımız da, sizin İlahınız da birdir ve biz O'na teslim olmuşuz."** (Ankebut Suresi, 46) ayetini okumasıdır. (İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik, Es-Siretü'n-Nebeviyye, Daru't-Türası'l-Arabiyle, Beyrut, 1396/1971, II/141-150; Yrd. Doç. Dr. Orhan Atalay, Doğu-Batı Kaynaklarında Birlikte Yaşama, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 95)

H. Muhammed (sav), Evs ve Hazrec kabileleri ile yapılan Medine Anlaşması'na Yahudilerin de katılmasına izin vermiş ve böylece Yahudilerin de Müslümanların arasında, ayrı bir dini grup olarak varlıklarını devam ettirmelerini sağlamıştır.

H. Muhammed (sav), Rabbimiz'in emrettiği ahlakın bir gereği olarak, Kitap Ehli'ne karşı yalnızca anlayış ve merhamet göstermekle kalmamış, İslam idaresi altındaki Yahudi ve Hristiyanların korunup kollanması gerektiğini de sahabeye öğretmiştir. Bizzat Peygamber Efendimiz (sav) tarafından Edruh, Makna, Hayber, Necran ve Akabe'li Kitap Ehli'ne verilen beratlar, Müslümanların Kitap Ehli'nin can ve mal güvenliğini garanti altına aldıklarını ve onlara inanç ve ibadet özgürlüğü tanıdıklarını göstermektedir. Peygamberimiz (sav)'in Necranlılar ile yaptığı sözleşmede yer alan şu maddeler de dikkat çekicidir:

Necranlıların ve maiyetindekilerin canları, malları, dinleri, varlıkları ve yokları, aileleri, kiliseleri ve sahip oldukları herşey Allah'ın ve Allah'ın peygamberinin güvencesi altına alınacaktır.

-Hiçbir psikopos ya da keşiş kilisesinden ya da manastırından edilmeyecektir ve hiçbir papaz papazlık hayatını terk etmeye zorlanmayacaktır. Onlara hiçbir eza ya da aşağılama yapılmayacaktır ve toprakları ordumuz tarafından işgal edilmeyecektir.

Adalet isteyen adalet bulacaktır, ne zalim ne de zulüm bulunacaktır. (Majid Khoduri, İslam'da Savaş ve Barış, Fener Yayınları, İstanbul, 1998, s. 209-210)

Tüm bunların yanı sıra Resulullah'ın Kitap Ehli'nin düğün yemeklerine katıldığına, hastalarını ziyaret ettiğine ve onlara ikramda bulunduğu dair rivayetler bulunmaktadır. Hatta Necran Hristiyanları onu ziyaretlerinde Hz. Muhammed (sav) onlara abasını sermiş ve oturmalarını söylemiştir. Peygamberimiz (sav)'in vefatının ardından da, Müslümanların Kitap Ehli'ne gösterdikleri güzel ahlakın temeli, Hz. Muhammed (sav)'in hayatı boyunca bu topluluklara karşı gösterdiği hoşgörüye dayanmaktadır.

Nasıl Bir Diyalog

Kuran ayetlerinde bildirilen emir ve tavsiyeler doğrultusunda, peygamberlerin, elçilerin ve inananların kendileri dışında inançlara sahip olan insanlarla da belli bir düzeyde ilişkiye girdikleri görülmektedir.

Bu ilişkilerin şeklinin nasıl olması gerektiğini Allah Kuran'da bildirmiştir. Bu ilişkilerin, bir başka deyişle diyalogun boyutu, karşıdaki insanın inancı, Müslümanlara bakış açısı ve davranışlarıyla da alakalıdır. Örneğin inananlar insanlarla Müslümanların ilişkilerinin nasıl olması gerektiğiyle, Yahudi ve Hristiyanlarla nasıl olması gerektiği birbirinden farklıdır. Allah Kuran'da elçilerini insanları uyarmak, onları hak dine davet etmek için gönderdiğini bildirmiştir. Tüm inananlar da tebliğ yapmakla sorumludurlar. Bu emir doğrultusunda, Allah'a inanan veya şirk koşan kimselerle dahi, Allah'ın varlığını ve birliğini, ahireti anlatmak ve tebliğ etmek, öğüt vermek için belirli bir diyalog içinde olunması gereklidir. Kuran'da, kendilerine gönderilmiş olan elçileri yalanlamalarına rağmen, peygamberlerin kavimlerine yaptıkları tebliğ şöyle haber verilmektedir:

"Kavminin önde gelenleri: "Gerçekte biz seni açıkça bir 'şaşırmışlık ve sapmışlık' içinde görüyoruz" dediler. O: "Ey kavmim, bende bir 'şaşırmışlık ve sapmışlık' yoktur; ama ben alemlerin Rabbinden bir elçiyim." dedi. "Size Rabbim'in risaletini tebliğ ediyorum. (Ayrıca) Size öğüt veriyor ve sizin bilmediklerinizi ben Allah'tan biliyorum. Sakınıp rahmete kavuşmanız için, içinizden sizi uyarıp korkutacak bir adam aracılığı ile bir zikir (kitap) gelmesine mi şaştınız?" (Araf Suresi, 60-63)

Müslümanların Yahudi ve Hristiyanlarla sosyal ilişkilerinin nasıl olması gerektiği de Kuran'da bildirilmiştir. Kuran'da yer alan hükümler, Müslümanlar ile Ehl-i Kitap arasında nikah sonucu akrabalık bağlarının kurulabileceğini, iki tarafın birbirlerinin yemek davetlerine icabet edebileceklerini gösterir ki, bunlar sıcak insanî ilişkiler ve huzurlu bir ortak yaşam kurulmasını sağlayacak esaslardır. Müslümanların bu esaslar üzerinde Hristiyanlara ve Yahudilere saygı ve nezaket ile yaklaşmaları ve onlara Kuran'da bildirilen "ortak bir kelimeye birleşme" çağrısını en güzel şekilde iletmeleri gerekir. Bunun da belirli bir diyalog çerçevesinde olması gerektiği açıktır. Allah, Kuran'da Müslümanların Kitap Ehli'ne bu çağrısını şu şekilde bildirmiştir:

"De ki: "Ey Kitap Ehli, bizimle sizin aranızda müşterek bir kelimeye gelin. Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp bir kısmımız (diğer) bir kısmımızı Rabler edinmeyelim." (Al-i İmran Suresi, 64)

Ortak Amaç Doğrultusunda Biraraya Gelmek

Bugün, dünya üzerinde büyük bir fikri mücadelenin devam ettiği ve dünyanın iki kutba bölündüğü bir gerçektir. Ancak bu iki kutbun tarafları Müslümanlar ve Yahudiler-Hristiyanlar değildir. Bu iki kutbun bir tarafında, Allah'ın varlığına ve birliğine iman edenler diğer tarafında ise inkarcılar; diğer bir deyişle bir tarafında İlâhî dinlere inananlar diğer tarafında da bu dinlere karşı olan ideolojileri savunanlar yer almaktadır. Dini ve ahlaki değerleri hedef alan güç merkezlerinin, ellerindeki geniş imkanları birleştirdikleri ve dindar insanlara karşı ittifak halinde hareket ettikleri yaşanan bir gerçektir. Bu ittifakı fikri anlamda etkisiz hale getirmek, dinsiz materyalist telkinlerin olumsuz, yıkıcı sonuçlarını ortadan kaldırmak, güzel ahlakın, mutluluğun, huzurun, güvenliğin, refahın hakim olduğu toplumları meydana getirmek için yegane bir yol vardır: Yeryüzündeki vicdan sahibi insanların, samimi olarak iman eden Hristiyanların, dindar Yahudilerin ve Müslümanların bu ortak amaç doğrultusunda biraraya gelmesi.

Dolayısıyla dinler arasında kurulacak olan diyalog, Hristiyanların, Müslümanların ve Yahudilerin adalet ve barış arayışlarının, insanlığa faydalı olma isteklerinin doğal bir sonucudur. Üç dinin mensuplarının arasındaki diyalog, sadece toplantılarla ve konferanslarla sınırlı kalacak bir ilişki değil, ortak değerleri savunan, aynı amaç için mücadele eden, ortak sorunlara köklü çözümler getirmeyi hedefleyen inançlı insanların birlikteliğidir. Ve bu birliktelik, Hz. İsa'nın yeryüzüne ikinci kez gelişini beklediğimiz bu kutlu dönemde dünyayı aydınlığa ve huzura kavuşturacak en önemli vesilelerden biri olacaktır.

İnceleme / www.hazretiisagelecek.com